

Cefeus a Kasiopeja

Nebeské manželství pyšné etiopské královny, které byla za svoji pýchu potrestána předhozením své dcery Andromedy medúze. Naopak nenápadného královského manžela báje příliš nezmiňuje. Stejně je to i na obloze, vedle výrazného souhvězdí Kasiopeji je Cefeus nenápadný. Obě souhvězdí sice svou rektascenzí spadají do škatulky podzimních (tehdy se nacházejí přímo v nadhlavníku), ale z našich zeměpisných šířek jsou pozorovatelná během celého roku.

Souhvězdí Kasiopeji najde zřejmě každý začátečník. Hvězda, která jakoby narušuje dvojité W, je **Achird**, η Cas. Je to jedna z blízkých hvězd, leží jen 19,7 ly daleko. Její dvě složky 3,5 a 7,5 mag mají nažloutlou a načervenalou barvu a jsou rozlišitelné i v menším dalekohledu. Další dvojhvězda, ϕ Cas, je nejen velmi pěkně viditelná i v triedru, ale tvoří i „oči“ hned vedle ní ležící otevřené hvězdokupy **NGC 457**. Ta se jmenuje **Človíček** a při pohledu triedrem či v malém zvětšení skutečně připomíná lidskou postavičku. β Cep je s 3,2 mag druhá nejjasnější hvězda souhvězdí, zároveň však ve vzdálenosti 13,3" najdeme jejího průvodce s jasností 7,9 mag. ι Cas leží v prodloužení „levého ramene“ dvojitého W a dvě hvězdy 4,6 a 6,9 mag jsou od sebe vzdáleny 2,5". V Cefeu najdeme pochopitelně i prototyp pulzujících proměnných hvězd, cefeid – **δ Cep**, která mění svoji jasnost pravidelně mezi 3,5 a 4,3 mag jednou za 5 dní 8 hodin a 47 minut.

Z objektů vzdáleného vesmíru nacházíme v této části oblohy především otevřené hvězdokupy. Asi nejznámější dvojice χ a h se sice hledá podle Kasiopeji, ale je už v Perseu. Výše zmíněná **NGC 457**, **Človíček**, leží ve vzdálenosti 5000 ly, má v průměru 13' a tvoří ji asi 60 hvězd. Ovšem nejbohatší otevřenou hvězdo-

Vlevo: mlhovině **NGC 281** se někdy přezdívá **Pacman** podle postavičky z klasické videohry

kupu nalezneme na opačné straně souhvězdí. **M 52** objevil v roce 1774 Charles Messier a obsahuje asi 200 hvězd. Leží v prodloužení „pravého ramene“ a v triedru se jeví jako mlhovina, větším dalekohledem najdeme velké množství slabých hvězd. V centru hvězdokupy se nachází 50 hvězd na kubický parsek.

Další „messierovskou“ otevřenou hvězdokupu najdeme u hvězdy δ Cas. **M 103** je od nás 8100 ly a obsahuje asi 80 hvězd. Je opět rozlišitelná triedrem a obsahuje hvězdy zhruba 7. velikosti. Nedaleko ní směrem k ϵ Cas je dvojice otevřených hvězdokup **NGC 663** a **654**. **NGC 663** kromě jasnějších hvězd obsahuje dvě oblasti se slabšími hvězdami a má průměr zhruba 15'. **NGC 654** je tvořena převážně slabšími hvězdami a proto v triedru opět připomíná spíše mlhovinu.

NGC 7789 leží severně od σ Cas a na otevřenou hvězdokupu obsahuje velké množství hvězd. To je však viditelné až větším dalekohledem. Byla objevena Karolínou Herschelovou v roce 1783. Jižně od η Cep leží slabá otevřená hvězdokupa **NGC 6939** a vedle ní jediná snadno pozorovatelná galaxie v Cefeu: **NGC 6946** má jasnost 9 mag a není vidět ani struktura, ani středové zjasnění. Její zvláštnost je však v tom, že se ji můžeme pozorovat v rovině Mléčné dráhy.

Dále na jih můžeme u tzv. **Granátové hvězdy** μ Cep (jedné z nejčervenějších hvězd

Dole: reflexní mlhovina **NGC 7023 – Iris**, obklopená rozsáhlými temnými mračny

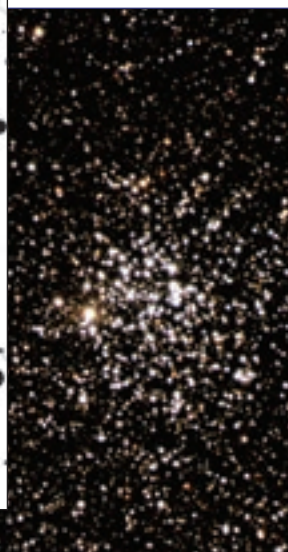
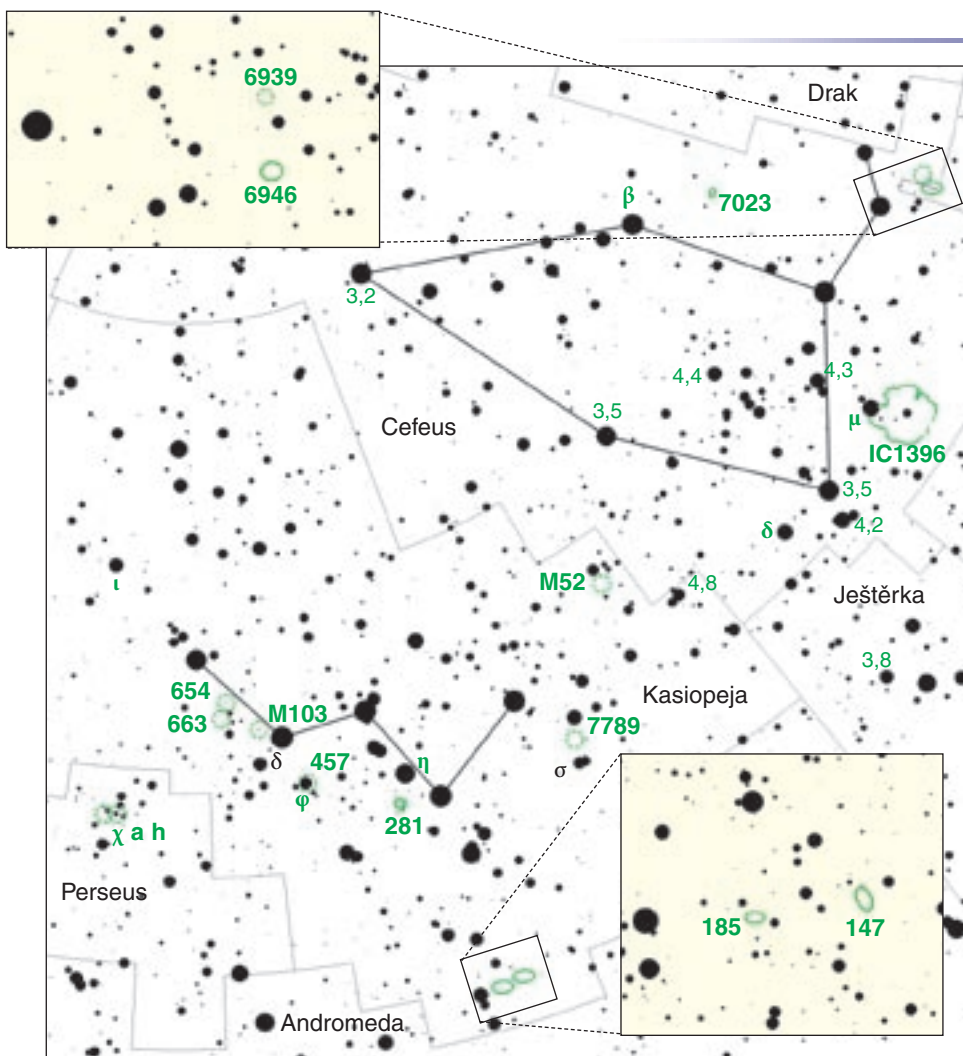
Mapka Cefeje a Kasiopeji s hvězdami do 7,5 mag (10 mag ve výřezech). Číslo u hvězd vyznačujících jejich jasnost pro porovnání s proměnnou hvězdou δ Cep.

Na závěr jsme si dnes nechali dvě dvojice galaxií. První a známější sestává z NGC 147 a 185, trpasličích galaxií, které jsou satelity galaxie M31 v Andromedě a v dalekohledu se jeví jako malé mlhavé flíčky bez struktury. Druhá dvojice by mohla patřit tomu nejjasnějšímu na obloze, avšak brání jí v tom prachová mračna Mléčné dráhy. Kvůli nim byly galaxie Maffei 1 a 2 objeveny až v roce 1968, a to v infračerveném oboru. Se vzdáleností 10 Mly

to jsou nejbližší obří eliptické galaxie, avšak vizuálně jsou nepozorovatelné.

■ Vladimír Libý

Needaleko jasné otevřené hvězdokupy M52 se nachází známá, ale amatérsky obtížně pozorovatelná mlhovina NGC 7635 – Bublina

oblohy spektrální třídy M2) najít hvězdokupu a zároveň mlhovinu IC 1396. Hvězdokupa je lépe viditelná třídrem, zatímco na mlhovinu potřebujeme dalekohled o průměru alespoň 20 cm opatřený mlhovinovým filtrem. To platí i pro emisní mlhovinu NGC 281 („Pacman“) ležící jižně od η Cas. Přestože je na temné obloze viditelná i třídrem, lepší je dalekohled s mlhovinovým filtrem. Leží ve vzdálenosti asi 10000 ly a stejně jako v M42 zde můžeme sledovat tvořící se nové hvězdy.

© N.A.Sharp, REU program/NOAO/AURA/NSF

Naopak mlhovinový filtr vám příliš nepomůže u NGC 7023 – Iris, protože jde o reflexní mlhovinu, která nezáří v konkrétních spektrálních čarách. S celkovou jasností okolo 7 mag však patří mezi nejjasnější reflexní mlhoviny vůbec, a tak je na tmavé obloze dobře viditelná. Centrální hvězda osvětlující mlhovinu je stará jen několik tisíc let a mlhovina je vlastně zbytkem oblaku, z něhož se utvořila.

	rektascenze	deklinace	jasnost	rozměry
η Cas	0 ^h 49,5 ^m	+57° 52'	3,5+7,5	11,6"
ϕ Cas	1 ^h 20,6 ^m	+58° 17'	5,0+7,0	2,2'
β Cep	21 ^h 28,7 ^m	+70° 36'	3,2+7,9	13,3"
ι Cas	2 ^h 29,8 ^m	+67° 26'	4,6+6,9	2,5"
NGC 457	1 ^h 20,1 ^m	+58° 20'	6,4	20'
M 52	23 ^h 25,2 ^m	+61° 39'	6,9	16'
M 103	1 ^h 33,9 ^m	+60° 42'	7,4	6'
NGC 663	1 ^h 46,9 ^m	+61° 15'	7,1	15'
NGC 654	1 ^h 44,6 ^m	+61° 55'	6,5	6'
NGC 7789	23 ^h 57,8 ^m	+56° 45'	6,7	25'
NGC 6939	20 ^h 31,7 ^m	+60° 41'	7,8	10'
NGC 6946	20 ^h 35,1 ^m	+60° 11'	9,0	11'
IC 1396	21 ^h 39,4 ^m	+57° 32'	3,5	1,5°
NGC 281	0 ^h 53,5 ^m	+56° 40'	~7,0	35'
NGC 7023	21 ^h 1,7 ^m	+68° 12'	7,1	10'×8'
NGC 147	0 ^h 33,7 ^m	+48° 33'	9,1	13'×8'
NGC 185	0 ^h 39,5 ^m	+48° 23'	9,3	8'×7'